

Etykiety jako środek potwierdzający spełnianie kryteriów społecznych w zamówieniach związanych z żywnością

Maria Wojtacha, Internationaler Bund Polska

Warszawa, 28.05.2021 r.

ETYKIETY SPOŁECZNE art. 104 (1)

1. W przypadku zamówień o szczególnych cechach środowiskowych, **społecznych** lub innych, zamawiający, w celu potwierdzenia zgodności oferowanych robót budowlanych, dostaw lub usług z wymaganymi cechami, może w opisie przedmiotu zamówienia, opisie kryteriów oceny ofert lub w wymaganiach związanych z realizacją zamówienia żądać od wykonawcy określonej etykiety, jeżeli spełnione są łącznie następujące warunki:

- 1) wymagania etykiety dotyczą wyłącznie kryteriów, które są związane z przedmiotem zamówienia, i są odpowiednie dla określenia cech robót budowlanych, dostaw lub usług będących przedmiotem tego zamówienia;
- 2) wymagania etykiety są oparte na obiektywnie możliwych do sprawdzenia i niedyskryminujących kryteriach;

ETYKIETY SPOŁECZNE art. 104 (2)

- 3) wymagania etykiety są opracowywane i przyjmowane w drodze otwartej i przejrzystej procedury, w której mogą uczestniczyć wszystkie zainteresowane podmioty, w tym podmioty należące do administracji publicznej, konsumenci, partnerzy społeczni, producenci, dystrybutorzy oraz organizacje pozarządowe;
- 4) etykiety oraz wymagania etykiety są dostępne dla wszystkich zainteresowanych stron;
- 5) wymagania etykiety są określane przez podmiot trzeci, na który wykonawca ubiegający się o etykietę nie może wywierać decydującego wpływu.

ETYKIETY SPOŁECZNE art. 104 (3)

2. Przez etykietę, o której mowa w ust. 1, należy rozumieć każdy dokument, w tym zaświadczenie lub poświadczenie, który potwierdza, że obiekt budowlany, produkt, usługa, proces lub procedura spełniają wymagania konieczne do uzyskania etykiety.

3. W przypadku gdy zamawiający nie wymaga, aby roboty budowlane, dostawy lub usługi spełniały wszystkie wymagania etykiety, wskazuje mające zastosowanie wymagania etykiety.

4. Jeżeli wymagana jest określona etykieta, zamawiający akceptuje wszystkie etykiety potwierdzające, że dane roboty budowlane, dostawy lub usługi spełniają równoważne wymagania określonej przez zamawiającego etykiety.

ETYKIETY SPOŁECZNE art. 104 (4)

5. W przypadku gdy wykonawca z przyczyn od niego niezależnych nie może uzyskać określonej przez zamawiającego etykiety lub równoważnej etykiety, zamawiający, w terminie, przez siebie wyznaczonym akceptuje inne odpowiednie przedmiotowe środki dowodowe, w szczególności dokumentację techniczną producenta, o ile dany wykonawca udowodni, że roboty budowlane, dostawy lub usługi, które mają zostać przez niego wykonane, spełniają wymagania określonej etykiety lub określone wymagania wskazane przez zamawiającego.

ETYKIETY SPOŁECZNE art. 104 (5)

6. Jeżeli dana etykieta, która spełnia warunki określone w ust. 1 pkt 2–5, określa również wymagania niezwiązane z przedmiotem zamówienia, zamawiający nie może żądać tej etykiety.

W takim przypadku zamawiający może opisać przedmiot zamówienia przez odesłanie do tych wymagań etykiety lub, w razie potrzeby, do tych jej części, które są związane z przedmiotem zamówienia i są odpowiednie dla określenia cech zamawianych robót budowlanych, dostaw lub usług

PRZEDMIOTOWE ŚRODKI DOWODOWE (1)

1. Art. 104: W przypadku zamówień o szczególnych cechach środowiskowych, społecznych lub innych, zamawiający, w celu potwierdzenia zgodności oferowanych robót budowlanych, dostaw lub usług z wymaganymi cechami, może żądać od wykonawcy określonej etykiety (regulacja podobna do wcześniejszej regulacji dotyczącej oznakowania) – przez etykietę rozumie się każdy dokument, w tym zaświadczenie lub poświadczenie, który potwierdza, że obiekt budowlany, produkt, usługa, proces lub procedura spełniają wymagania konieczne do uzyskania etykiety;
2. Art. 105: W celu potwierdzenia zgodności oferowanych robót budowlanych, dostaw lub usług z wymaganiami, cechami lub kryteriami, zamawiający może żądać od wykonawców złożenia certyfikatu wydanego przez jednostkę oceniającą zgodność lub sprawozdania z badań przeprowadzonych przez tę jednostkę (regulacja podobna do obowiązującej na gruncie poprzedniego PZP);

PRZEDMIOTOWE ŚRODKI DOWODOWE (2)

3. Zamawiający może żądać innych przedmiotowych środków dowodowych, jeżeli są one niezbędne do przeprowadzenia postępowania, proporcjonalne oraz jeżeli nie ogranicza to uczciwej konkurencji i równego traktowania wykonawców Zamawiający akceptuje przedmiotowe środki dowodowe równoważne;

4. Wykonawca składa przedmiotowe środki dowodowe wraz z ofertą. W przypadku etykiet na etapie postępowania o udzielenie zamówienia publicznego może to być oświadczenie ✓ Jeżeli ich nie złożył lub są one niekompletne, zamawiający wzywa do ich złożenia lub uzupełnienia, o ile przewidział to w ogłoszeniu lub dokumentach zamówienia – chyba że środek ten odnosi się do kryteriów oceny ofert ✓ Zamawiający może żądać wyjaśnień dotyczących treści przedmiotowych środków dowodowych.

Etykiety a Równoważność

Należy pamiętać, że może istnieć więcej niż jeden certyfikat, którego uzyskanie wymaga spełnienia tych samych warunków i dlatego zamawiający musi **zawsze dopuszczać możliwość wykorzystania produktów posiadających certyfikaty równoważne** bądź możliwość dostarczenia przez wykonawcę innych środków dowodowych potwierdzających, że użyte produkty spełniają wymagania określonego oznakowania.

OGÓLNE FUNKCJE STOSOWANIA ETYKIET

- **EDUKACYJNA** - poprawa stanu świadomości kupujących i sprzedających,
- **INFORMACYJNA** - informuje konsumentów o właściwościach produktu, ułatwiając ich wybór,
- **STYMULACYJNA** - zachęca producentów do podejmowania działań prospołecznych,
- **MARKETINGOWA** - służy zwiększeniu obrotu towarami o prospołecznym charakterze,
- **POLITYCZNA** - podstawowe narzędzie prewencyjnej polityki społecznej,

Źródło: http://www.ekonsument.pl/a66954_etykiety_w_zrownowazonych_zamowieniach.html

PRZYKŁADY ETYKIET

FAIRTRADE

Najbardziej rozpoznawalny certyfikat w systemie Sprawiedliwego Handlu. Warto go stosować zamawiając produkty żywnościowe pochodzące z krajów globalnego Południa, a także wyroby bawełniane.

FAIRTRADE (1)

Przykładowe produkty objęte certyfikatem:

- Produkty żywnościowe w tym kakao, kawy, herbaty, cukru trzcinowego, wybranych świeżych warzyw i owoców (min. banany i winogrona), owoców suszonych, przetworów owocowych i warzywnych, soków, win, produktów zbożowych (min. ryż, komosa ryżowa, palusznik), ziół, herbat ziołowych, przypraw, nasion oleistych, orzechów, miodu. - Kwiaty cięte, rośliny ozdobne . - Piłki sportowe. - Produkty uszyte z użyciem bawełny z etykietą Fairtrade, w tym: materiały promocyjne (np. koszulki, torby bawełniane), prześcieradła i ręczniki w szpitalach, fartuchy pielęgniarek, obrusy, zasłony, złoto, srebro, drewno etc.

ETYKIETA FAIRTRADE (1)

Aby dany produkt uzyskał etykietę Fairtrade, musi spełniać poniższe kryteria :

- **Demokratyczna i transparentna organizacja:** produkty certyfikowane Fairtrade pochodzą od producentów, którzy założyli demokratycznie i transparentnie zarządzane spółdzielnie, lub z plantacji, które umożliwiają pracownikom organizować się w związki zawodowe i brać udział w podejmowaniu decyzji.
- **Odpowiednie warunki socjalne:** wykluczona jest praca dzieci i praca przymusowa, promowane są ochrona praw kobiet i przeciwstawianie się ich dyskryminacji (równe wynagrodzenie, udział w podejmowaniu decyzji) oraz ochrona grup zagrożonych wykluczeniem społecznym. Przestrzegane są zasady bezpieczeństwa i ochrona zdrowia.

ETYKIETA FAIRTRADE (2)

- **Rozwój lokalnych społeczności:** dodatkowo do gwarantowanej Ceny Minimalnej Fairtrade, producentom wypłacana jest Premia Fairtrade na cele społeczne. Premie wykorzystywane są na projekty, które przyczynią się do poprawy ochrony zdrowia, edukacji, stanu środowiska lub lokalnej gospodarki.
- **Ochrona środowiska:** producenci prowadzą uprawy w sposób zrównoważony i z poszanowaniem środowiska. Duża część produktów certyfikowanych Fairtrade posiada również inne certyfikaty ekologiczne.

Źródło: http://www.ekonsument.pl/a601_jak_to_sprawdzic.html

Przykłady zastosowania: (1)

2018, 2019 i 2020 rok: miasto Katowice przeprowadziło postępowanie na wykonanie gadżetów z przeznaczeniem na cele promocyjne miasta.

Jednym z nich była kawa ziarnista w opakowaniu z logo Katowic. W kryteriach oceny ofert uwzględniono posiadanie przez tę kawę certyfikatu Fairtrade, za co wykonawca mógł uzyskać dodatkowe 40pkt. Na 100 możliwych do uzyskania w ocenie oferty.

Źródło: <https://www.fairtrade.org.pl/fairtrade/fairtrade-w-zamowieniach-publicznych/>

Przykłady zastosowania: (2)

2018 rok: gmina Sępólno Krajeńskie (woj. kujawsko-pomorskie) – OPS przeprowadził przetarg nieograniczony na organizację zajęć, spotkań i kursów dla uczestników projektu „Klub Integracji Społecznej”.

W przetargu uwzględniono oznakowanie społeczne jako preferencję (kryteria oceny ofert) nadając mu wagę 10 pkt. na 100 możliwych.

Kryterium dotyczyło kawy w ramach serwisu kawowego dla uczestników zajęć, która miała mieć certyfikat Fairtrade lub inny równoważny certyfikat potwierdzający spełnianie przez ten produkt kryteriów Sprawiedliwego Handlu.

Podobne kryterium zastosował w 2018 roku Urząd Zamówień Publicznych w odniesieniu do serwisu kawowego dla uczestników organizowanych przez siebie szkoleń.

Źródło: <https://www.fairtrade.org.pl/fairtrade/fairtrade-w-zamowieniach-publicznych/>

Fairtrade czy Fair Trade

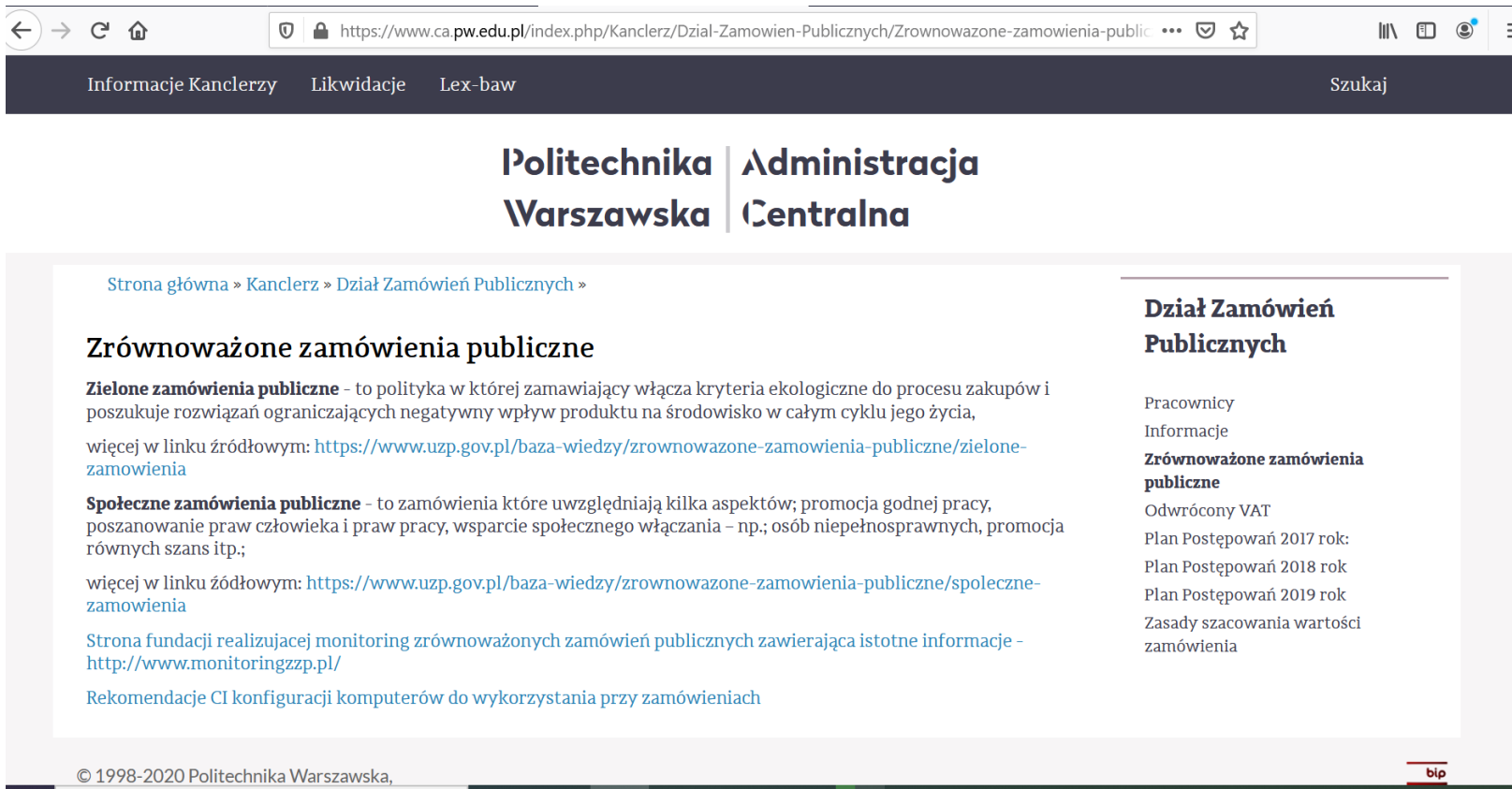
Fairtrade to nazwa systemu certyfikacji.

Oznaczania produktów Sprawiedliwego Handlu, której właścicielem jest Fairtrade Labelling Organisations International (Fairtrade International). Fairtrade International opracowuje standardy międzynarodowego znaku certyfikacyjnego a niezależna, inna, organizacja certyfikująca FLO-CERT GmbH dokonuje audytów zgodności z kryteriami Fairtrade.

Fair Trade to nazwa całego ruchu Sprawiedliwego Handlu.

Odnosi się do organizacji i różnych systemów certyfikacji organizacji i produktów (w tym Fairtrade, ale także Naturland Fair, Fair for Life czy produktów dostarczanych przez certyfikowane Organizacje Sprawiedliwego Handlu).

DOBRE PRZYKŁADY

← → ↻ 🏠 <https://www.ca.pw.edu.pl/index.php/Kanclerz/Dzial-Zamowien-Publicznych/Zrownowazone-zamowienia-publiczne> 🔒 🌐 ⌵ ⌵ ⌵

Informacje Kanclerzy | Likwidacje | Lex-baw | Szukaj

Politechnika | Administracja Warszawska | Centralna

[Strona główna](#) » [Kanclerz](#) » [Dział Zamówień Publicznych](#) »

Zrównoważone zamówienia publiczne

Zielone zamówienia publiczne - to polityka w której zamawiający włącza kryteria ekologiczne do procesu zakupów i poszukuje rozwiązań ograniczających negatywny wpływ produktu na środowisko w całym cyklu jego życia,
więcej w linku źródłowym: <https://www.uzp.gov.pl/baza-wiedzy/zrownowazone-zamowienia-publiczne/zielone-zamowienia>

Społeczne zamówienia publiczne - to zamówienia które uwzględniają kilka aspektów; promocja godnej pracy, poszanowanie praw człowieka i praw pracy, wsparcie społecznego włączenia – np.; osób niepełnosprawnych, promocja równych szans itp.;

więcej w linku źródłowym: <https://www.uzp.gov.pl/baza-wiedzy/zrownowazone-zamowienia-publiczne/spoleczne-zamowienia>

Strona fundacji realizującej monitoring zrównoważonych zamówień publicznych zawierająca istotne informacje - <http://www.monitoringzpzp.pl/>

Rekomendacje CI konfiguracji komputerów do wykorzystania przy zamówieniach

Dział Zamówień Publicznych

Pracownicy
Informacje
Zrównoważone zamówienia publiczne
Odwrócony VAT
Plan Postępowań 2017 rok:
Plan Postępowań 2018 rok
Plan Postępowań 2019 rok
Zasady szacowania wartości zamówienia

© 1998-2020 Politechnika Warszawska,

Dlaczego boimy się aspektów społecznych w zamówieniach publicznych? (1)

Wg. Raportu z realizacji projektu pn. „Społecznie przede wszystkim! Usługi społeczne w rękach podmiotów ekonomii społecznej - efektywne mechanizmy zlecenia na bazie doświadczeń zagranicznych jednostek samorządu terytorialnego” negatywnie wpływają na upowszechnianie aspektów społecznych w zamówieniach publicznych m.in.:

- 1) przyzwyczajenie pracowników JST zaangażowanych w proces udzielania zamówień publicznych do istniejących procedur;
- 2) obawy związane z brakiem możliwości skutecznej weryfikacji spełniania przez wykonawców prospołecznych warunków udziału w postępowaniu;

Dlaczego boimy się aspektów społecznych w zamówieniach publicznych? (2)

- 3) tendencję do wyboru mniej czasochłonnych rozwiązań;
- 4) obawy związane z sytuacją rynkową, która charakteryzuje się małą liczbą wykonawców zdolnych do realizacji zamówienia publicznego skłonnych do złożenia oferty;
- 5) brak wiedzy dotyczącej osób zagrożonych lub dotkniętych wykluczeniem społecznym, które mogłyby być zaangażowane w realizację przedmiotu zamówienia publicznego;
- 6) brak praktycznych umiejętności związanych ze stosowaniem przepisów odnoszących się do społecznie odpowiedzialnych zamówień publicznych;
- 7) brak jednostki odpowiedzialnej za koordynowanie wdrażania społecznie odpowiedzialnych zamówień publicznych w strukturze organizacyjnej JST.

Źródło: <http://pub.spoldzielnie.org/snrss-kdp/c04.html>

ZAPISY PRAKTYCZNE PRZYKŁAD (1)

PRZYKŁADOWE ZAPISY DO WYKORZYSTANIA W SPECYFIKACJI ISTOTNYCH WARUNKÓW ZAMÓWIENIA :

Przykładowy przedmiot zamówienia (nazwa/tytuł postępowania): Usługa cateringowa.

Wymóg obligatoryjny do OPZ-u:

Kawa i herbata, które będą wykorzystywane na potrzeby świadczonej usługi cateringowej, muszą pochodzić z legalnych i zrównoważonych upraw i być wyprodukowane z poszanowaniem następujących standardów społecznych: zakaz pracy przymusowej oraz pracy dzieci, równe traktowanie kobiet i mężczyzn, demokratyczne podejmowanie decyzji w organizacjach drobnych producentów/ek oraz obecność związków zawodowych na dużych plantacjach, wynagrodzenia wystarczające na godne życie (nie niższe niż pensja minimalna w danym kraju lub sektorze).

Sposób weryfikacji ww. wymogu przez Zamawiającego na etapie składania oferty: Oświadczenie Wykonawcy dotyczące spełniania ww. wymogu.

ZAPISY PRAKTYCZNE PRZYKŁAD (2)

Sposób weryfikacji ww. wymogu przez Zamawiającego na etapie po zawarciu umowy (stosowne zapisy powinny zostać zawarte w istotnych postanowieniach umowy):

Wykonawca, na etapie realizacji zamówienia, na żądanie zamawiającego, jest zobowiązany do przedłożenia dokumentów potwierdzających, że kawa i herbata wykorzystywane na potrzeby świadczenia usługi cateringowej będącej przedmiotem zamówienia spełniają wymagania określone w opisie przedmiotu zamówienia. Dowód spełniania ww. wymagań mogą stanowić w szczególności certyfikaty kontroli pochodzenia kawy i herbaty np. certyfikat Fairtrade lub inny, równoważny certyfikat potwierdzający spełnianie wymagań określonych przez zamawiającego.

ZAPISY PRAKTYCZNE PRZYKŁAD (3)

/lub (do wyboru w zależności od indywidualnych potrzeb zamawiającego dot. przedmiotu zamówienia):

Propozycja dodatkowego (pozacenowego) kryterium oceny ofert:

Dodatkowe punkty zostaną przyznane za [kryterium do ew. zastosowania jeśli poniższe wymogi nie zostały zastosowane jako wymagania dotyczące realizacji zamówienia]:

Uwzględnienie w ofercie, na potrzeby świadczenia usługi cateringowej będącej przedmiotem zamówienia, kawy i herbaty, która została wyprodukowana w sposób zapewniający, że drobni producenci/teki lub pracownicy/ce plantacji otrzymali zapłatę umożliwiającą pokrycie kosztów produkcji i zapewnienie podstawowych potrzeb niezbędnych dla prowadzenia godnego życia. Dodatkowe punkty zostaną przyznane według następującej zasad: uwzględnienie w ofercie kawy i herbaty spełniającej wymagania określone przez zamawiającego, - .... liczba punktów, brak uwzględnienia w ofercie kawy i herbaty spełniającej wymagania określone przez zamawiającego - 0 pkt.

ZAPISY PRAKTYCZNE PRZYKŁAD (4)

Sposób weryfikacji ww. kryterium przez Zamawiającego na etapie składania oferty:

Deklaracja/oświadczenie Wykonawcy potwierdzające, że na potrzeby świadczenia usługi będącej przedmiotem zamówienia wykorzystana zostanie kawa i herbata spełniająca wymagania zamawiającego, określone w OPZ.

Sposób weryfikacji ww. kryterium przez Zamawiającego na etapie po zawarciu umowy:

Wykonawca, na etapie realizacji zamówienia, na żądanie zamawiającego, jest zobowiązany do przedłożenia dokumentów potwierdzających, że kawa i herbata wykorzystywane na potrzeby świadczenia usługi cateringowej będącej przedmiotem zamówienia spełniają wymagania określone w opisie kryterium oceny ofert. Dowód spełniania ww. wymagań mogą stanowić w szczególności certyfikaty kontroli pochodzenia kawy i herbaty np. certyfikat Fairtrade lub inny, równoważny, certyfikat potwierdzający spełnianie wymagań określonych przez zamawiającego.

ZAPISY PRAKTYCZNE (5)

W obu ww. przypadkach tj. zarówno kiedy przedstawienie etykiety potwierdzającej określone cechy społeczne jest wymogiem obligatoryjnym czy kryterium pozacenowym oceny ofert, należy w umowie wpisać stosowne zapisy dotyczące 1. Możliwości i sposobu weryfikacji oświadczeń złożonych wraz z ofertą czy dokumentów przedstawionych w ramach realizacji umowy z Wykonawcą oraz 2. Stosowane sankcje w przypadku braku wykazania spełniania przez produkt/usługę wskazanych przez zamawiającego cech społecznych, które mogą obejmować możliwości odstąpienia od zawartej umowy, możliwości naliczenia kary finansowej Wykonawcy, który w wyznaczonym terminie przez Zamawiającego nie przedstawi przedmiotowych dowodów, za każdy dzień zwłoki ze strony Wykonawcy lub nie umożliwi dokonania wizji lokalnej na miejscu, o ile była wpisana w umowę.

UWAGA! W przypadku, kiedy instytucja zamawiająca podejmie decyzję o zastosowaniu w danym zamówieniu wymogów obejmujących wszystkie kryteria określone w tej etykiecie (tj. zarówno społeczne jak i środowiskowe) może zamiast wskazywać konkretne wymagania w opisie przedmiotu zamówienia lub w kryteriach oceny ofert odwołać się bezpośrednio do etykiety Fairtrade.

ZAPISY PRAKTYCZNE (6)

Przykładowy zapis w OPZ:

Kawa i herbata wykorzystywane na potrzeby świadczenia usługi cateringowej powinny posiadać certyfikat Fairtrade lub inny równoważny. W przypadku, gdy wykonawca z przyczyn od niego niezależnych nie może uzyskać certyfikatu Fair Trade lub innego równoważnego, uznane zostaną również wszelkie inne odpowiednie środki dowodowe takie jak dokumentacja techniczna producenta, o ile potwierdzają zgodność z wymaganiami określonymi w certyfikacie Fairtrade.

Przykładowe kryterium oceny ofert:

Dodatkowe punkty zamawiający przyzna za:

- zaoferowanie wykorzystania w ramach usługi cateringowej kawy i herbaty posiadającej certyfikat Fairtrade lub inny równoważny. W przypadku, gdy wykonawca z przyczyn od niego niezależnych nie może uzyskać certyfikatu Fair Trade lub innego równoważnego, uznane zostaną również wszelkie inne odpowiednie środki dowodowe takie jak dokumentacja techniczna producenta, o ile potwierdzają zgodność z wymaganiami określonymi w certyfikacie Fairtrade.

INNE ETYKIETY

FAIR FOR LIFE

Fair for Life opiera się na bardzo podobnych kryteriach, co oznakowanie Fairtrade, jednak obejmuje bardziej różnorodną gamę produktów, a także indywidualnych producentów, niezrzeszonych w spółdzielniach. Obejmuje kraje globalnej Północy i Południa.

https://www.fairforlife.org/pmws/indexDOM.php?client_id=fairforlife&page_id=home&lang_iso639=en

FAIR FOR LIFE

Przykładowe produkty objęte certyfikatem: ponad 500 produktów żywnościowych, w tym m.in. awokado, banany (świeże i suszone) oraz inne owoce egzotyczne, herbata, ryż, przyprawy, czekolada, kakao, przetwory z kokosa, kakao, winogrona, oliwki, cytryny; ryby i owoce morza, kosmetyki, m.in. mydło; bawełna, minerały.

Kryteria społeczne:

- ustalana jest minimalna cena, która ma wystarczyć producent(k)om, pracownikom i pracownicom na pokrycie podstawowych potrzeb i godne życie;
- wypłacana jest roczna premia, o której przeznaczeniu decydują producenci/spółdzielnie w toku demokratycznych procedur;
- zakaz pracy dzieci oraz pracy przymusowej;
- postępowania dyscyplinarne nie mogą łamać praw człowieka;
- zakaz dyskryminacji i równe traktowanie wszystkich pracowników/ic, producentów/ek;
- wolność zrzeszania się pracowników/ic i prowadzenia negocjacji zbiorowych (w przypadku plantacji).

FSC (1)

Najbardziej uznany certyfikat przyznawany produktom pochodzenia leśnego. Szeroko rozpowszechniony, także w Polsce, gdzie ok. 80% lasów jest certyfikowanych FSC.

<https://pl.fsc.org/pl>

FSC (2)

Przykładowe produkty objęte certyfikatem:

- Dostawa drzewnych produktów leśnych, mebli, papieru, pokryć podłogowych, okien, drzwi, instrumentów muzycznych, bezdrzewnych produktów pochodzenia leśnego (np. syrop klonowy, kauczuk, orzechy brazylijskie).
- Roboty budowlane obejmujące swoim zakresem wykorzystanie drzewnych produktów leśnych.

Kryteria społeczne:

- oparte m.in. na konwencjach MOP: zakaz pracy dzieci i pracy przymusowej na plantacjach, wolność zrzeszania się i prowadzenia negocjacji zbiorowych, zakaz dyskryminacji w miejscu pracy;
- zapewnienie prawa do użytkowania zasobów leśnych ludności tubylczej i społecznościom lokalnym;
- ochrona zdrowia i bezpieczeństwa pracowników lasów.

Dziękuję za uwagę!

Kontakt:

maria.wojtacha@gmail.com